

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם. הֲגַם שְׁאֵמֶר הַכְּתוּב
וַיְהִי הָעֵנָן וְגו', זֶה הָיָה
בְּלִילָה וּבְאֹר בִּקְר לֹא עֲבוֹת חֲזָרוּ
הַמַּעֲרָכוֹת לְרֹאשׁוֹנוֹת וְרָאוּ הַמִּצְרַיִם
הַלִּיכָת יִשְׂרָאֵל וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם:

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֶרֶת הַבֹּקֶר. צָרִיךְ לְדַעַת
לְמָה עָשָׂה ה' הַמִּשְׁפָּט הַגָּדוֹל
הַזֶּה בַּבֹּקֶר וְלֹא בַלַּיְלָה שֶׁהוּא זְמַן תְּגִבְרַת
הַדִּינִים. וְרָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ילקו"ש רלה) כִּי
גְבַרְיָאֵל טָעַן טַעְנָה זֹו לִפְנֵי ה', וְהַשִּׁיבוֹ אֶל
עֲלִיּוֹן, הִמָּתֵן עַד אוֹתָהּ שְׁעָה שְׁפָעַל
אֲבִיהֶם עָמִי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׁכֶם אֲבָרְהָם
בַּבֹּקֶר, עַד כָּאֵן. פְּרוֹשׁ, תְּשׁוּבַת ה' כִּי הֲגַם
שְׁאִינוֹ זְמַן הַנִּקְמָה, אֲנִי מִהֲפֹךְ הַסֵּדֶר לִבְנֵי
אֲבָרְהָם כְּשֶׁם שֶׁהֲפֹךְ אֲבָרְהָם טָבְעוּ הַרְחֵמֶן
וּמָה גַם עַל בְּנוֹ יִדְדוֹ, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַם אֲנִי
אֶהֱפֹךְ הַזְמַן לְאֲשֶׁר יִחְפֹּץ, וַיֵּשׁ בָּזֶה הַנֶּאֱמָר
לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲמֹד זְכוּת הָעֵת. גַּם יַעֲשֶׂה ה'
דְּבָרוֹ הַטּוֹב בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה
אֲבָרְהָם וְחִבֵּשׁ חֲמוּרוֹ בַּעֲצָמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ
וַיִּשְׁקָה ה':

(כו) נָטָה אֶת יָדוֹ וְגו' וַיִּשְׁבּוּ וְגו'. צָרִיךְ
לְדַעַת לֹאִיזָה עֲנִין הַצָּרִף לְנִטּוֹת
יָדוֹ עַל הַשְּׁבֵת הַמַּיִם, הֲלֹא הֵם מַעֲצָמָם לֹא
יִתְמִידוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן וּבְגִמֵּר עֲלִית יִשְׂרָאֵל
שֶׁהוּא גַם כֵּן גִּמֵּר יְרִידַת אַחֲרוֹן שֶׁל
הַמִּצְרַיִם, מַעֲצָמוֹ יָשׁוּב הַמַּיִם. וְאוּלַּי כִּי
מִהֲטַעַם עֲצָמוֹ שֶׁנִּשְׁאָר חֲלוּק גַם בַּמְקוֹמוֹת
שֶׁעָבְרוּ בּוֹ כְּכֹר יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ הַמִּצְרַיִם
בָּאִים שָׁמָּה, חָשַׁב הַמַּיִם כִּי מָה אֵלּוּ אֵף
אֵלּוּ, וְה' גָּזַר כֵּן כְּדִי שֶׁיִּכְנָסוּ כָּלֵן יַחַד
לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְטַעַם זֶה לֹא נִדְעָ לָּם וְלֹא
הִרְהֹר אַחֵר רַבּוֹ, לָזֶה צִוָּה ה' לְמֹשֶׁה לְרַמּוֹ
לָּם כִּי כִלְתָה שְׁלִיחוֹתוֹ וַיִּלָּךְ כַּמִּנְהַגוֹ:

בְּהִלִּיכָה וּבִיגִיעָה, וְלָזֶה הַקָּדִים רוּחַ קָדִים
לְהַקְפּוֹת עֲמָקֵי הַמַּיִם, וְהוּא אוֹמְרוֹ (לְקַמֵּן טו
ח) קָפְאוּ תְהִמַּת בְּלִב יָם, וְחֵלֶק שֶׁלֹּא נִקְפָּא
נִבְקַע, וְאִם לֹא הָיָה טַעַם זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ
לְרוּחַ קָדִים. וַיֵּשׁ לְדַעַת אִימָתִי הָיְתָה נִטִּית
יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אִם בְּתַחֲלֵת הַלַּיְלָה אִם
בְּסוֹפוֹ, וְהִנֵּה מִשְׁטַח הַכְּתוּב מוֹכַח כִּי קִדְּם
הָיְתָה, וְקִשָּׁה, דָּאֵם כֵּן אֵין הֶכֶר לְקָרִיעַת יָם
סוּף שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, עַל כֵּן מִכְרַח
לֹמֵר שֶׁפְּרוֹשׁ הַכְּתוּב הוּא וַיֵּשׁ מֹשֶׁה וְגו'
וּכְכֹר הוֹלִיךְ ה' וְגו' וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לְחִרְבָּה,
וְלָזֶה כְּשֶׁנִּטָּה יָדוֹ בִּקְעוֹ הַמַּיִם, וּכְפִי זֶה
תִּכְף לְנִטִּית יָדוֹ נִבְקַע הַיָּם. וְזֶה מִכּוֹן לְמָה
שֶׁפְּרָשְׁתִּי בַּפְּסוּק (טו) מָה תַּצְעֵק אֵלַי, שֶׁלֹּא
נָטָה יָדוֹ אֲלֵא אַחֵר נִסִּיעַת יִשְׂרָאֵל וְחִתְכָּף
לְכַנְיִסַּת יִשְׂרָאֵל לָּם נָטָה יָדוֹ וּבִקְעוֹ, וְכֵן
הוּא בְּרַבּוֹת (שְׁמוֹת רַבָּה פכ"א) וְזֶה לְשׁוֹנָם, מִיָּד
כִּינּוֹן שֶׁהָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ עַל הַיָּם נִבְקַע, עַד
כָּאֵן. אוֹ יִרְצָה אוֹמְרוֹ וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לְחִרְבָּה,
פְּרוֹשׁ, כָּל מִי הַיָּם נִגְלָדוֹ וּבִנְטִית יָד מֹשֶׁה
נִבְקַעוּ הַמַּיִם הַגְּלוּדִים כְּשֶׁעוֹר שֶׁלֹּא
יִצְטָרְכוּ לִירֵד לַעֲמָקֵי יָם וּלְעוֹלָם רוּחַ קָדִים
שֶׁם כָּל מִי הַיָּם לְחִרְבָּה, וְרֹאשׁוֹן עֶקֶר:

כָּל הַלַּיְלָה. פְּרוֹשׁ, עַד סוּף הַלַּיְלָה וְאִז
נִקְרַע הַיָּם וַיִּרְדּוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַשְׁמֶרֶת
הַבֹּקֶר:

(כז) בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֻשָּׁה. פְּרוֹשׁ אוֹמְרוֹ
בְּתוֹךְ הַיָּם, בְּפִנְיֵמִיּוֹתוֹ,
וְאוֹמְרוֹ בִּיבֻשָּׁה שֶׁלֹּא הָיָה קֶרֶקְעִית הַיָּם
טֵיט וְרֶפֶשׁ:

וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה וְגו'. פְּרוֹשׁ, כִּי חֵלֶק
מִהַמַּיִם שֶׁנִּחְלַק לֹא נִשְׁפָּף
לְצַדִּדִּין. וְאוֹמְרוֹ מִימִינָם לֹמֵר כִּי לֹא
חוֹמָה מִמֶּשׁ שֶׁהוּא בְּהִקְףָּ מִהַצַּדִּין:

יבֹשֶׁה וגם המים העומדים נִעְשׂוּ חוֹמוֹת אֲבָנִים, יאמרו כי בא עד קצו גם כן, וכשחזר ידע כי אין זה אלא תנאי ראשון לבד. וצריך לדעת אפן התנאי אם היה ליוצאי מצרים, אם כן למה נרעש בפעם הזאת כמאמרם ז"ל (שם) שֶׁהַתִּירִס כְּנִגְדַּ מֹשֶׁה ואמר לו אין אני נקרע מפניך, שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו', עד שנטה ה' ימינו לימין משה דכתיב (ישעיה סג ז) מוֹלִיךְ לַיְמִין מֹשֶׁה. ועוד רואני כי ליחיד סגלה היה נקרע בעל כרחו, כמעשה הובא בחלין (ז) ברכי פינחס בן יאיר וכו', ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד, מה כחו של רבי פינחס בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית:

אֲבֵן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח, שלטו עליהם הצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרבים באשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו (ישעיה מג) בּוֹרְאֵךְ יַעֲקֹב וגו' ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פל"ו) שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו, מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בלח התורה. וצא וילמד מה שכתבתי בפסוק בראשית. והנה ביציאת ישראל ממצרים עדין לא קבלו התורה ואין גזרתו על הנבראים גזרה, ולזה לא הספים הים לחלק להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בג', זה רמז כי אינו בן תורה, שאם היה בן

עוד יתבאר על דרך אומנם ז"ל במסכת יום טוב (ה) כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, והוכיחו כן ממה שאמר הכתוב (דברים ה כז) שובו לכם לאהליכם, הגם שאין טעם לאסור עוד, אף על פי כן הצריך להתיר:

עוד טעם הנטיה לפי שזילת זה הגם שישוב הים ישוב לאט לאט לצד היותו תש כח מההשתנות שעברה עליו וכו' יוכלו להמלט, לזה צוה ה' למשה להעיר לים בנטיה ידו לשוב לתקפו הראשון תכף ומיד, וכן הוא אומר וישב וגו' לאיתנו. או אפשר כי לצד שהכה הים על ידי משה, חפץ ה' שעל ידי משה שב ורפא לו על ידי נטיה ידו וה' סומכה כאומרו (ישעיה סג) מוֹלִיךְ לַיְמִין מֹשֶׁה זְרוּעַ תַּפְאֲרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ:

עוד ירצה בנטיה ידו לרמז לים שיעשה מלאכתו בהם שלמה לבל ימלט סוס ורוכבו ולא ימנע מהם בשום אפן לבל ימלט מצרי לשוב עלות מהים, וכגון אותם שבקצוי הים שבשיטה אחת יפנו מהים, הרשהו לים על כלם לבלתי ימלט מהם עד אחד, וכן הוא אומר וישבו המים ויבשו וגו':

(כו) **לְאִיתָנוּ**. רז"ל אמרו (שמות רבה פכ"א) לתנאו הראשון. וקשה לי, לדבריהם אין זה מקום התנאי אלא בשעת החלקה, שם יזכיר תנאי זה. ואולי כי יודיע הכתוב כי אחר ששב, אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה' ולא גזרת כליונו או הגעת צביונו להבטל מהעולם, והגם כי התנאי היה ידוע לו, אולי שלראות הפלאת הדבר שנתבשר ונעשו המים